

A Dumtsa Jenő-emlékév rendezvényei Szentendrén

Helytörténeti programok, nem csak a könyvtárban

Dumtsa Jenő (1838–1917), Szentendre főbírája, majd a rendezett tanácsú város első polgármestere több mint harminc esztendőn át látta el hivatalát. Köztszéletben álló ember volt, akinek cselekedetei a város szeretete és a lakosokért érzett felelősség hatotta át. Békességet teremtett a nemzetiségek között. Görög (cincár) származású, pravoszláv vallású szerbként egyben magyar hazafinak tartotta magát. Politikusként is jelentős volt: hosszú ideig ő töltötte be a szerb nemzeti-egyházi kongresszus világi elnöki tisztét. Érdekeit a császár 1896-ban a Ferenc József-rend lovagja címmel ismerte el.

Méltó módon, gazdag programmal ünnepelte Szentendre első polgármesterének centenáriumát. Az emlékév nyitó rendezvénye a Városháza dísztermében május 11-én megtartott ünnepi testületi ülés volt, ahol beszéddel, hangversennyel, kamarakiállítással tisztelegtek Dumtsa előtt.

Május 24-én a Pest Megyei Könyvtár olvasótermében nyílt az a különleges kiállítás, amely hét vitrinben tárta a látogatók elé Dumtsa Jenő eredeti képeslapjait és a tevékenységéhez kapcsolódó egyéb dokumentumokat. A tárlat Ürmös Lóránt újságíró, helytörténész vetített képes előadásával kezdődött, majd szeptember 30-ig láthatták az érdeklődők.

Május 31-én szintén a könyvtárban mutatták be Dumtsa Jenő kortársa, Szofrics Pál szentendrei vonatkozású műveinek első, magyar nyelvű kiadását, *Képek Szentendre – és a szerbség – történetéből* címmel.¹

Május 28-án halotti megemlékezést: egyházi szertartást és emlékmisét tartottak a Belgrád-székesegyházban, majd főhajtással tisztelegtek Dumtsa Jenő sírjánál a szerb temetőben.

Június 28-án, Szent Vid napján egyházzenei koncerttel folytatódott a program, az újvidéki Orfelin kórus vendégszereplésével.

A rendezvénysorozat záró eseménye egy tudományos konferencia volt október 26-án a Városházán, *Szentendre első polgármestere és kora* címmel, számos szerb és magyar kutató részvételével. Ugyanezen a napon nyílt meg az a nagyszabású, tárgyi emlékekben gazdag

időszaki kiállítás, amely az *Ezüstkor – Szentendre századfordító évtizedei, a modern város kezdetei (1870–1920)* címet viseli, és 2018 márciusáig látogatható Szentendrén, a Barcsay Múzeum termeiben.²

A meghívó egy Dumtsa kézírását őrző képeslap felhasználásával készült

A képeslapgyűjtő polgármester

A 19. század végén új világdívat született: a képeslapok gyűjtése majdnem olyan népszerű volt, mint manapság az internet és az elektronikus levelezés. Dumtsa Jenő a maga korában az egyik legnagyobb magyar gyűjtőnek számított, kollekcója becslések szerint elérhette a húszezer (mások szerint akár a százezer) darabot. Természetesen legalább ugyanennyi kártyát kellett viszonzásként szétküldenie a nagyvilágba. Ez utóbbiak közül is sok visszakerült később Magyarországra, csere, illetve adományozás, vásárlás útján. Az óriási gyűjtemény a polgármester halála után szétszóródott, egy része magánemberekhez, onnan pedig sok esetben kereskedelmi forgalomba került. Néhány albumnyi mégis fellelhető Szentendrén, a Ferenczy Múzeumi Centrum történeti adattárában, illetve a Szerb Egyházi Múzeumban. Ezen a két helyen kívül pedig a legtöbb Ürmös Lórántnál van, aki több mint húsz éve foglalkozik gyűjtésükkel, rendszerezésükkel. Ez utóbbi anyagot állították ki a könyvtárban.

A szentendrei polgármester nemcsak világpolgár, de lokálpatrióta is volt. Szentendréről számtalan bemutatkozó képeslapot küldött Európába, sőt más földrészekre, az Újvilágba, Afrikába, Ázsiába. A nagy külföldi képeslap-gyűjteményekben ma is szép számmal található olyan lapok, amelyek az ő kézírását őrzik. Így tudott kapcsolatba lépni más országbeli kollégáival, miközben népszerűsítette saját települését. Válaszként hasonlólt kért a címzettektől. Csehországból például ezt kérdezte tőle egyik sporttársa: „Milyen nagy az Ön városa? Milyen hivatalok vannak Önöknél?” Majd rátért saját városa bemutatására.

Érdeklődők a vitrinek körül

Fotó: Konyecsi Enikő

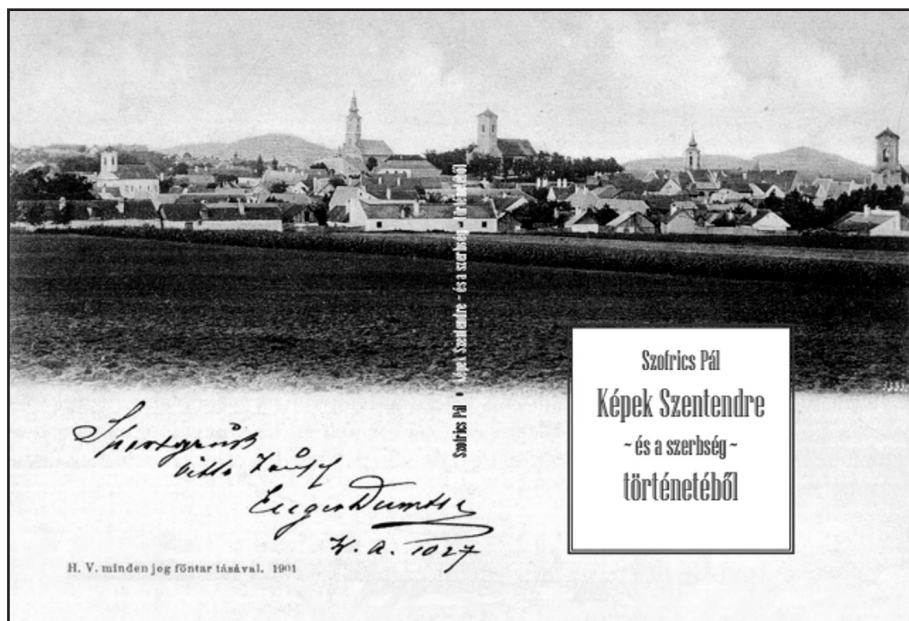
A Dumtsa Jenőnek küldött lapok általában városképeket, nevezetes épületeket, szép tájakat ábrázolnak, de akadnak közöttük érdekes hírt, természeti katasztrófát megörökítő is, mint például az árvíz 1899-ben egy osztrák kisvárosban, Ebenseében. Egy másik lap az 1902-ben, a velencei Szent Márk téren ledőlt harangtorony romjait mutatja. Egy összemontírozott, tréfás képeslapon utcai baleset, „száguldó” járművek láthatók Berlin utcáin. Több századvégi lapon mutatták be az 1870-es porosz–francia háború jeleneteit. Így vitték a képeslapok a polgármester – és mások – otthonába a világ eseményeit a múlt század elején.

Képek Szentendre – és a szerbség – történetéből

2017-ben a Pest Megyei Könyvtár vállalkozott rá, hogy megjelenteti Szofrics Pál város-történeti műveit, a Szentendrei Füzetek című helyismereti sorozat XI. köteteként. A könyv megjelenése hiányt pótol, egyrészt a Szentendréről szóló történeti leírások folytonosságában, másrészt a szemlélete miatt. Ismerete nélkül ugyanis aligha tudhatnánk, hogyan látták a szerbek e szép Duna-parti várost, mely jórészt nekik köszönhetette újbóli felvirágzását a 18–19. század folyamán, s melynek műemlék házai, templomai, emlékkeresztjei díszes kereteket biztosítanak a ma élők számára.

A kötet három tanulmányt tartalmaz, kiegészítve az olvasót segítő magyarázó jegyzetekkel és hetven színes képpel. A három írás közül a legismertebb a *Momentumok Szentendre város múltjából és jelenéből* címet viseli. Ez eredetileg 1903-ban jelent meg Szerbiában, Niš városában, Pavle Sofrić – vagy ahogy szülőföldjén ismerik: Szofrics Pál – gimnáziumi

tanár tollából. Szofrics ugyanis 1857-ben született Szentendrén, és ott is nevelkedett. Diákkori emlékeit szintén Szerbiában vetette papírra, és meg is jelentette egy egyházi folyóiratban, ahogy a harmadik szentendrei vonatkozású tanulmányát is, mely néprajzi tárgyú: a szerbek karácsonyi szokásairól szól.

*Szofrics Pál írásainak első magyar nyelvű kiadása
A borítókép alapja szintén Dumtsa-képeslap*

Szofrics a pesti bölcsészkaron szerzett diplomát, majd harmincéves kora körül elhagyta Szentendrét, ahogy akkorra már – a történelmi, gazdasági körülmények megváltozása miatt – a szerbek többsége. Szerbiába költözött, és haláláig ott tanított. Érzelmi kötődése azonban megmaradt a városhoz, ez érezhető írásainak élményszerűségéből. Emellett törekedett a tudományos alaposságra. Gazdag forrásanyag alapján mutatta be Szentendre történetét az ókortól saját koráig, kiemelve azokat a „momentumokat”, amelyeket népe szempontjából különösen fontosnak tartott. Sajátos nézőpontból láttatta tehát Szentendrét: a szláv őshazából kirajzó, keresztény államot alapító, majd a középkori oszmán birodalom hódításai miatt szétszóródott, de szellemi egységét híven őrző szerbség viharos történelmének tükrében.

Mikor jelentek meg a mai Szentendre környékén az első délszláv telepések? Hogyan menekült Csernojevics Arzén pátriárka a törökök fogságából? Hogy köszöntötték a szentendrei szerb asszonyok Mária Teréziát? Mit énekelt a szentendrei szerb bakter? Hány szerb lakosa volt Szentendrének a 19. század végén? Hogyan büntették meg a rendetlen vagy lusta diákokat a szerb népiskolában? Mit szimbolizál a karácsonyi tuskó, és hogyan készül a karácsonyi kalács? Ilyen és hasonló kérdésekre is választ kaphatunk a könyvből.

Pavle Sofrić Szentendréről szóló írásait Szerbiában többször kiadták. A szerbség mindig is tudatában volt Szentendre jelentőségének a saját nemzeti léte szempontjából. „Észak Dubrovnikját” máig nagy becsben tartják déli szomszédaink, nemcsak kulturális

és egyházi szerepe miatt, de bizonyos archaikus népszokások helyi megőrződése okán is. Ám magyarul ezek az írások eddig nem voltak olvashatók, kivéve egy rövid, kivonatos fordítást, amely a „Momentumokból” készült. A Szentendréről szóló értekezések, szakdolgozatok általában ebből idéztek, ha Szofrics művére hivatkoztak.

Szofrics Pált „Szentendre első krónikásának” nevezte Máté György helytörténész, és már az 1980-as években tervezte, hogy írásait megjelenteti. Ezért a tanulmányok közül kettőt lefordított, ám kiadásukra nem került sor. A nyersfordítások fölkerültek a könyvtár polcára, a fénymásolatban őrzött szerb eredeti mellé. Néhány, a város története iránt érdeklődő diákon, kutaton kívül senki sem tudott a létezésükről. Több mint negyed század eltelt, mialatt sorsuk jobbra fordulását várták.

A könyv mostani kiadásához a fordítókon kívül – Edelenyi Mária, Vukovits Koszta – szükség volt még Stefanović Dimitrije nyelvészprofesszor, Stepanović Predrag író, nyelvész és irodalomtörténész mint szaklektor, valamint Szarvas Rita történelemtanár közreműködésére.

Programok tavasztól tavaszig, városszerte

Az emlékévké szervezője a budapesti Szerb Intézet, valamint a szentendrei Ferenczy Múzeumi Centrum és a Szerb Egyházi Múzeum volt, de mások is bekapcsolódtak a programba. Szentendre jelenlegi polgármestere, Verseghi-Nagy Miklós például – felelevenítve elődje, Dumtsa Jenő kedvenc időöltését – üdvözlőlapokat küldött a világ számos városába. Sok válasz érkezett, többek között olyan nevezetes helyekről, mint Bécs, Prága, Varsó, London, Edinburgh, Dublin, Sydney. Így a Dumtsa-korabeli képeslapok mellett maiak is megjelenhettek a Polgármesteri Hivatal tablóján.

Szintén a képeslapok adtak témát Péterffy Gergely történésznek, a Ferenczy Múzeum munkatársának, aki tárlatvezetéssel egybekötött előadást tartott október 7-én az állandó helytörténeti kiállításon, a Fő téri kereskedőház tágas pincéjében. A bemutató jól példázta, hogy a dualizmus korában az új technikai lehetőségek, a közlekedés fejlődése hogyan tette lehetővé az emberi érintkezés addig nem ismert formáinak megjelenését, a világ távoli pontjainak gyors elérését. Mindez átalakította az emberek térszemléletét, kitágította érdeklődését a világ dolgai iránt.

Ugyanekkor családi nap keretében Szentendre főterén képeslapkészítésre és üzenetek küldésére invitálták az alkotni vágyó fiatalokat és idősebbeket. De más népszerű programok is voltak, például a Tourinform Iroda munkatársai – Krizbainé Szabó Éva múzeumpedagógus közreműködésével – tematikus sétaútvonalat hoztak létre a városban, információs táblával megjelölve a Dumtsa Jenő személyéhez köthető helyszíneket. A HÉV-állomáson kihelyezett tábla arra hívja fel a figyelmet, hogy a helyi érdekű vasutat épp Dumtsa Jenő polgármestersége idején, 1888-ban adták át az utazóközönségnek. Szentendre belvárosában, a Bükkös-patakon átívelő hídnál arról értesülünk, hogy Dumtsa milyen sokat tett Szentendre árvíz- és környezetvédelméért. A hajdani polgármester lakóházánál (Dumtsa Jenő utca 20.) rácsodálkozhatunk arra, hogy a város főutcáját már 1897-ben, tehát húsz évvel Dumtsa halála előtt róla nevezték el. A Szerb Múzeum főtéri épületén kihelyezett tábla tanúsága szerint ott előbb szerb népiskola, majd tanítóképző volt, Dumtsa polgármestersége idején pedig a Javor³ nevű kulturális egyesület működött benne. A Városháza bejáratánál lévő tábla szerint Szentendre 1896-ban látványos rendezvénysorozattal csatlakozott az országos millenniumi ünnepségekhez. A székesegyház

köckerítésén elhelyezett ismertető Dumtsa jótékony célú alapítványairól szól, melyeket a szerb ortodox egyház kezelt, de az adományokból nem csak szerbek részesültek. Végül a szerb temető kapujánál megtudhatjuk, hogy Dumtsa síremlékét civilek kezdeményezésére és adakozásával újították fel 2012-ben. Ezeket a helyszíneket végigjárva, a kihelyezett tájékoztató táblákat böngészve, esetenként a felkészült vezetők magyarázatát hallgatva ismerkedhettek az érdeklődők a város múltjával az emlékév keretében.

Dumtsa Jenő portréja az emlékezetére készített tanulmányköteten (Szentendrei Füzetek VI. 2001)

Gaján Éva

Jegyzetek

1. Kiadó: Pest Megyei Könyvtár, Szentendre, 2017.
 2. Kurátorok: Tyekvicska Árpád történész-muzeológus, Sz. Tóth Judit néprajzkutató, valamint Péterffy Gergely és Bozó-Szűcs Diána történészek.
 3. Jelentése: juhar.
-